

СТАНОВИЩЕ

от проф. д-р Наташа Япова

за дисертационния труд на Петя Цветанова

Реквиемът: литургичен образец и исторически образи

Още от заглавието на труда става ясно, че от двата основни типа дисертационни изследвания в хуманитарната област – единия, който се движи в посока *от материала към проблема*, и другия – *от проблема към материала*, представеното от Петя Цветанова принадлежи към втория. Не се посочват граници – нито времеви, нито географски, нито национални, нито очертаващи се около даден автор, които биха били традиционно необходими за едно музикално-историческо проучване, имащо предвид тъкмо „исторически“ явления – т.е. проявени в конкретни (хронологични, географски, индивидуално-творчески) рамки. В замяна на това самото понятие, именуващо изследователския обект, е проблематизирано в съдържанието си веднъж като богослужение във *времената си константност* и после като вечно основана в тази богонепроменливост и търсеща да я постигне *композиторска променлива* в реката на музикалната история. Проблематизира се следователно обектът като такъв, проблематизира се след това изследователският предмет – адекватният обхват на интереса спрямо обекта, проблематизира се и самият метод (какво познание се очаква да бъде получено, като се подходи по избрания начин в цялостния предметен интерес към обекта) – което е и смисълът на това да се пишат дисертации.

А смисълът да се композира реквием включва изявено *идеологическо намерение*, което би могло да се превърне – при художествена мощ на композитора – в онова, което наричат *музика – светоглед* (по Данузер,

успешно оползотворено в българското музиковедие от Илия Граматиков). Предзададеността тук – извън композиционно-технически постиганата тоновост – е положеният в заупокойната меса и тъкмо затова истинен смисъл относно смъртта. С оглед на аспирацията към този смисъл от страна на композиторите Петя Цветанова обяснява предприетите стъпки в работата си: *„извеждането на историческата точка, в която реквиемната меса е култивирала своята структура ... е заради извличането на завихрящото смислово ядро, удържашо семантичната му предзададеност при най-различни в музикално-технологичен план негови решения* (с.8). Оттук нататък *„завихрящото смислово ядро“* е реконструирано в наличността му всеки път в избрани като доказателство *„исторически образи“*, положени в една концентрично съотнесена в частите си система от връзки, *„която предполага обръщането на всеки образ назад, в сравнителен план, в произхождащо отношение спрямо неговия образец“* (с. 13). Такава ретроспективно насочена система изключва възможността за *„загубване в прогреса“*, за разпадане на самата жанровост. При положение, че удържането на тази жанровост не е в музикално-формалните критерии и показатели, ѝ остава всеки път да се легитимира чрез *„абсолютната стойност на жанровия образец“*. *„Спрямо „абсцисата“ на историческите образи жанровият образец се проявява като „ордината“, чиято стойност ще извади метамузикално и метаисторически наличното, съществуващо единствено в идеален план.“* (с. 14).

На това място се открива важен научен принос на дисертантката: тя е дръзнала да попита за музикалноисторическото *днес*, когато след сериозните методологически въпроси, свързани с философския скептицизъм спрямо историята като наука през ХХ век, историческото музиковедие е възприело по-лесната добросъвесност на позитивистично-изявителния метод. С

въпросите, които поставя, Петя е в обратна позиция спрямо тази необходима тенденция от гледна точка на фактите като историческа даденост, но недостатъчна по отношение на техния исторически смисъл („*Голите науки за факти създават голи хора на фактите*“, по Хусерл) – и така я нареждат сред най-ярките съвременни изследователи на това, което днес може да се нарече история на музиката. Но за това е необходимо зряло и дисциплинирано научно съзнание, съзнанието за наложително усилие за подвеждане на определен материал през ясно виждаща го оптическа настройка, така, че той да бъде представен конкретно – в живия му живот във времето.

На помощ Петя Цветанова привлича библейския екзегетичен метод, подходящ и целесъобразен за приложение спрямо религиозно-литургичния музикален жанр. Лъчите на екзегезата осветляват всеки от пластове на смисъла в целостта на жанра като такъв и само така е извлечена възможната му идеална пълнота. Подходът се опира върху съответни понятия, притежаващи точни съдържателни рамки и отнасящи се едно към друго в едно последователно извеждане на смисловата цялост.

В този контекст *музикалноисторическото* изпъква в ярка бленда, открояваща оплитането на мрежа от символи при съотнасянето на художествения образ спрямо идеала-образец или спрямо художествен образ, вторично превърнат в образец при абсолютното действие обаче на литургичния корен в *неотменна диалектика* (исторически следователно) дори и при неговото отрицание (примерът на Лигети). Легитимността на това *музикалноисторическо* тогава е във възможностите на отношението променливо – константно чрез прояви като избор, спомен, памет, дори в конкретно материалния им израз като „паметник“.

Дисертационният труд на Петя Цветанова определено показва рефлексивна активност в полето на науката историята на музиката. Чрез примера на реквиемната меса той създава модел за музикална история във вертикалната напрегнатост между реалната конкретност на образа и високата аналогия на образа.

Специално подчертавам значението на „българската“ глава в работата: извеждането на смисъл от факта, че в нашата композиторска музика е налице този голям, вкоренен в западноевропейската латинска литургична традиция жанр, който най-късно от традиционните европейски жанрове е трансфериран от българския композитор от Запад към нас, най-късно е добавен в дъговия жанров отрязък и като такъв стои най-далече от първите потпури или сюити. Привличането на този жанр дава основание за питане в цялата му сериозност за съдържателното основание на понятието „национална българска композиторска школа“ като *докса* – мнение, за разлика от истинно твърдение.

Дисертационният труд на Петя Цветанова показва, че тя е надарена със способността да мисли, че я реализира с дисциплина и здрава логика при извеждането на тезите, но също и с евристично, надскачащо методологическата рутина виждане на проблеми, с не така лесното поставяне под въпрос на битувачи като безвъпросни положения. Трудът се отличава с ясна структура, спомагаща за разплитане на сложните и полагащи се на различни равнища отношения между образа и образа в полза на едно уплътнено с религиозни, литургически, философски, културологични аспекти, но в сърцевината си музикалноисторическо изследване.

Всичко казано ми дава основание да заявя с удовлетворение отличната си оценка за дисертационния труд на Петя Цветанова и убедено да гласувам образователната и научна степен „доктор“ да бъде присъдена на дисертантката.